

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 5 Juli 1903. No. 1331.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geboorteden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentiën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donnerdag 's namiddags te 12 uren worden ontwaagen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het buitenland per jaar / 4 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirectieuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verlagen van Verzen. 10 Cent. regel.

Van 'Heeren Ordinantien.

LXXIX.

DERDE REEKS.

'Heeren ordinaantien in de natuur.

DERDE DEEL.

V.

Voorts, als ik te Troas kwam, om het Evangelie van Christus te prediken, en als mij ene deur geopend was in den Heere, zoo heb ik geen rust gehad voor mijnen geest, omdat ik Titus, mijnen broeder niet vond.

2 Korinthe 2: 12.
Want ook als wij in Macedonie gekomen zijn, zoo heeft ons vleesch geen rust gehad, maar wij waren in alles verdrukt: van buiten was strijd van binnen vrees.

2 Korinthe 7: 5.

Van ons onderzoek naar 's Heeren ordinaantie voor het *wezen* der ziel brengt dit artikel het slot.

Uit wat God ons in Zijn Woord omtrent het ontstaan der ziel bij den eersten mensch heeft geopenbaard; uit wat waarneming en nadenken bij het nog telkens ontstaan van een menschelek wezen, doen vermoeden, hebben wij getracht een antwoord te vinden omtrent het wezen der menscheleke ziel.

Er bleven toen nog enkele vragen over, die met het *wezen* der ziel in het innigst verband staan.

Tot deze vragen rekenen wij allereerst die over de verhouding van *ziel* en *geest*, en waarbij het dan gaat over de quaestie, of de mensch bestaat uit lichaam, ziel en geest, dan wel uit lichaam en ziel. Alzoo uit drie, dan wel uit twee afzonderlijke bestanddeelen of zelfstandigheden. De quaestie dus van drie- of van tweedeling, van trichotomie of dichotomie.

Ons laatste artikel wees er op, hoe de Christelijke denkers, zoo Gereformeerden als Roomschen, steeds voor de twee-deeling kozen en ze leerden, dat de mensch bestaat uit lichaam en ziel. Hoe bij deze beschouwing de verhouding van ziel en geest mitsdien niet die van coördinatie kan zijn, d. w. z. dat ziel en geest niet op één lijn worden gesteld, dat zij niet als twee „zelfstandigheden“ naast elkaar staan. En eindelijk, dat men, rekening houdend met de „dichotomie“, zich de verhouding zoo moet denken, dat de *ziel*, de grond, het *subiect* des menscheleken levens is en de *geest* het in dat subiect werkende *beginsel*.

De „levendmakende geest“ dus het beginsel van de „levende ziel.“

Wij komen thans in dit artikel tot de bespreking van nog twee andere vragen, en wel allereerst naar die omtrent het verband tusschen *lichaam* en *ziel*, en in de tweede plaats naar die omtrent den *zettel* der *ziel*.

Dat er een verband is tusschen lichaam en ziel is een feit.

Wanneer het lichaam gezond is, voelt ook de ziel zich gezond, terwijl krankheid van het lichaam ook ons zieleleven drukt. Ziekte of beleediging van de hersenen kan gepaard gaan met idiotisme, krankzinnigheid en zelfs met den dood; en zoo ook hebben overzadiging en honger, gaan of liggen, invloed op onze zielestemming. De veranderingen eindelijk, die in de verschillende levensperiodes, in de kindsheid, jeugd, volwassen leeftijd en ouderdom met het lichaam plaats grijpen, gaan gewoonlijk ook gepaard met verschillende zieletoestanden. Toen ik een kind was, zegt de apostel Paulus, sprak ik als een kind, was ik ge-zind als een kind, overlegde ik als een kind; maar wanneer ik man geworden ben, zoo heb ik te niet gedaan hetgeen eens kinds was. (1 Korinthe 13: 11).

Maar ook ons lichaam is afhankelijk van onze ziel. In de oogen ligt het hart, zegt men, en bedoelt dan, hoe in de oogen zich de gemoedsbewegingen van smart en vreugde, van begeerte en verlangen, van moed en toorn en geestdrift afspiegelen. Zoo ook wijzigt zich onze stem naar onze stemmingen, is zij nu eens krachtig en vol, dan week en zacht. Tenzij iemand zijn zieletoestand opzettelijk voor ons tracht te verbergen, kunnen wij dien toestand vooral uit zijne stem gewaar worden. Ook uit onze houding en gebaren wordt onze zieletoestand openbaar. De toornige b. v. balt zijn vuisten, stampet met zijn voeten, knerst met zijn tanden, snuift met zijn neus, wordt afwisselend bleek en rood. Vreugde en smart gaan evenzoo met bepaalde toestan-

den van het lichaam gepaard. Als de ziel vreugde geniet, is onze blik helder, ons voorhoofd glad, onze houding vlug, de gang licht, de hartslag krachtig, en de mensch zingt en fluit, huppelt en juicht. Maar ook vertoont zich in het lichaam de droefheid der ziel.

Voor dit laatste hebben wij in de Schrift een treffend voorbeeld in wat Paulus ons van zichzelf verhaalt in den tweeden brief aan Korinthe.

Toen de heilige Apostel toch in het jaar 57 van uit Efeze, in Klein-Azië, zijn brief aan de gemeente van Korinthe, dien wij nog als „den eersten Korinthe-brief“ in onzen Bijbel hebben, had geschreven, was hij in groote onzekerheid omtrent den indruk, dien zijn schrijven op de gemeederen in Korinthe zou maken. Het ging hem als een vader, die tot zijn afwezigen zoon een ernstig, een scherp, een liefdevol, maar toch ook bestraffend schrijven heeft gericht, en nu in de onzekerheid verkeert, of het zijn kind tot verbetering, dan wel tot verharding zal brengen. Om nu aan zijn bange onzekerheid een einde te maken, zond Paulus zijn trouwen medehelper Titus naar Korinthe. Doch ook Titus keert maar niet terug. De Apostel reist hem nu te gemoet en komt dan eerst in Troas, diezelfde havenstad in Klein-Azië, waar hij vroeger in een nachtgezicht den Macedonischen man had geschouwd, die hem bad en zeide: „Kom over in Macedonie en help ons!“

Maar ook in Troas vindt hij Titus niet, en hoewel hem een „deur geopend was in den Heere“, hoewel er een belangstellend gehoor en een goede gelegenheid was om er het Evangelie van Christus te prediken, de Apostel kon er ditmaal zijn werk niet doen. Hij moest afscheid nemen van de broeders in Troas, en naar Macedonie reizen om, zoo mogelijk, Titus te vinden. „Als ik“, zoo toch lezen wij in 2 Korinthe 2: 12, „te Troas kwam, zoo heb ik geen rust gehad voor mijnen geest.“

Het oorspronkelijke woord, dat hier in onzen Bijbel met *rust* is overgezet, beteekent letterlijk *ontspanning*. Dat Paulus daar in Troas geen ontspanning voor zijn geest had, wil dus zeggen, dat zijn geest, het beginsel van zijn zieleleven, zijn denken en willen ingenomen was door, gericht op één zaak: het vinden van Titus. Daarmee was hij steeds bezig, dat spande voortdurend zijn geest, en wel zoo, dat hij schier aan niet anders denken kon. En wij die geestesspanning zoo lang aanhield, zijn begeerte maar niet vervuld werd, en, zooals de spreukendichter zoo diep zielkundig zegt: „de uitgestelde hoop het hart krenkt.“ (Spr. 13: 12) zoo werd ook heel zijn gemoedsleven er smartelijk door aangedaan.

Paulus trok dan van Troas naar Macedonie, maar ook daar vindt hij Titus aanvankelijk niet. En nu verhaalt hij ons in 2 Korinthe 7: 5 hoe zijn droeve zielestemming zich ook in zijn lichaam ging openbaren. Want, zoo schrijft hij, ook als wij in Macedonie gekomen waren, zoo heeft ons vleesch geen rust gehad, maar wij waren in alles verdrukt; van buiten was strijd, van binnen vrees.

In Troas „geen rust voor mijnen geest“, in Macedonie: „zoo heeft ons vleesch geen rust gehad. Ook hier staat in het oorspronkelijke voor het woord dat door de onzen met „rust“ is overgezet, „ontspanning“. De bedoeling van den Apostel is, dat de geestesspanning waarin hij reeds te Troas verkeerde, ook in Macedonie aanhield. Ja, dat de onrust van zijn gemoed, „het van binnen vrees“, door den strijd die hij daar bovendien met allerlei tegenstanders had te voeren, terugwerkte op zijn vleesch. Wij zouden, in de taal van onzen tijd, zeggen; op zijn zenuwen en zijn uiterlijk. Het was Paulus daar in Macedonie aan te zien, dat hij smart had. En dat heeft geduurd tot dat Titus eindelijk kwam. „De begeerte, die geschiedt, is zoet voor de ziel“, zegt de Spreukendichter (Spr. 13: 19). Wij kunnen hier niet verder op ingaan. Ook niet op het zoo troostrijke woord, dat dan volgt en waarover, indien men op dit verband let, zulk een eigenaardig licht valt: Doch God, die de nederigen troost, heeft ons getroost door de komst van Titus. (2 Cor. 7: 6). Waar het ons hier alleen om te doen was, is aan te wijzen in het voorbeeld van Paulus, hoe ook de Schrift, met fijne psychologische onderscheiding, op het verband tusschen den toestand van de ziel en die van het lichaam wijst.

Is dit verband zelf een feit, m. a. w. weten wij al dat het zoo is, om het te verklaren of, met andere woorden, aan te wijzen hoe het tot stand komt is tot dusver niet gelukt.

Wel ontbreekt het niet aan verschillende theorieën, die hieromtrent in den loop der

eeuwen door de denkers zijn ten beste gegaan, doch aan deze theorieën zijn weer niet geringe bezwaren verbonden.

Is de ziel „geest“ en het lichaam „stof“, men staat bij de vraag naar de wisselwerking van lichaam en ziel dus feitelijk voor het groote probleem van de wisselwerking van geest en stof.

Zeker kan men dit gansche probleem ontwijken door te leeren of dat er niets is dan stof, of dat er niets is dan geest.

In het eerste geval is men dan materialist, in het tweede spiritualist.

Is er niets dan stof, dan is ook de ziel een stof-atoom en heeft men dus niet langer te vragen naar een verband tusschen de werking van lichaam en ziel.

En evenzoo, is er niets dan geest, bestaat er niets „dan geesten en hunne ideeën, hunne voorstellingen“, dan is ook het lichaam „niet voorstelling“ en heeft men dus evenmin langer te vragen naar het verband tusschen ziel en lichaam.

Maar op deze wijze is men er toch niet van af. Het Christelijk denken althans, dat op grond van Gods Woord vasthoudt aan de tweedheid, het dualisme, tusschen geest en stof in de schepping en daarom tusschen ziel en lichaam, kan zich door dit *monisme*, deze eenheidsleer, die het wezen der wereld of alleen in de stof of alleen in den geest zoekt, niet bevredigd vinden.

Zij, die dan ook met ons in hun denken aan het bestaan zoowel van een stoffelijke, als van een geestelijke wereld vasthouden, hebben ter verklaring van het verband tusschen de werking van lichaam en ziel dan ook getracht theorieën te vinden, waarvan, in de geschiedenis van het menschelek denken, een drietal zekere vermaardheid hebben gekregen. Wij zullen ze hier, kortelijk vermelden.

Die, aan welke men ter verklaring van het probleem dat ons hier bezig houdt, gewoonlijk de minste waarde toekent, is de theorie van den *influxus physicus* d. w. z. van den *natuurlijken invloed*. Hierbij stelt men dan, dat de werking van het lichaam op de ziel en die van de ziel op het lichaam op fysieke wijze tot stand komt. Ziel en lichaam worden ieder voor zich als twee „complete“ of „volkomen“ zelfstandigheden beschouwd. En nu stelt men, dat de ziel, evenals een lichaam dat van een ander lichaam, druk of stoot ontvangt, van het menschelek lichaam, waarin zij „woont“, door middel van zijn organen, indrukken ontvangt en evenzoo weer door druk en stoot op die organen en dus op het lichaam terugwerkt. Bij deze min of meer ruwe verklaring ziet men echter over het hoofd, dat er van *physieke* inwerking op het lichaam, bij de ziel, die nu eenmaal noch druk noch stoot kan veroorzaken, geen sprake kan wezen. Deze theorie verklaart dan ook eigenlijk niets en „verbergt“, zooals de Duitse wijsgeer Leibnitz opmerkte, „het wonder onder woorden die niets beteekenen“. Ook aan Descartes, den Franschen denker, die twintig jaren in ons land heeft geleefd en in 1656 te Stockholm stierf, kon zij niet geheel bevredigen, en hij wees reeds bij de wisselwerking van lichaam en ziel op een voortdurende goddelijke tusschenkomst.

Dit laatste gaf zijn volgers aanleiding tot een tweede theorie over het verband tusschen de werking van lichaam en ziel, die bekend is onder den naam van *occasionalisme*, van *occasio* „gelegenheid“. Volgens haar zou God telkens bij *gelegenheid* van een beweging in de hersenen een daarmede overeenkomstige gewaarwording in de ziel veroorzaken; en zoo ook omgekeerd b. v. bij gelegenheid van een bepaalde wilsactie in de ziel, de daarmede overeenkomstige beweging in het lichaam b. v. het opheffen van 'n arm, onmiddellijk als werkende Oorzaak te voorschijn roepen.

Het bezwaar tegen deze theorie is echter, dat men hier te doen heeft met een voortdurend wonder. Bovendien wordt hier geen rekening gehouden met het feit, dat wij ons zelf bewust zijn als de oorzaak onzer werkingen en, wat eindelijk wel het grootste bezwaar is, werkt God alles onmiddellijk, dan valt daarmede weg de werkzaamheid van den mensch als „tweede oorzaak“ en zou hij dus niet verantwoordelijk zijn ook voor zijn slechte handelingen.

Is er van een „wisselwerking“ tusschen lichaam en ziel bij het occasionalisme eigenlijk geen sprake meer, dit kan evenzeer gezegd van een verwante theorie, die door Leibnitz (+ 1716) werd uitgedacht. Deze denker toch nam ook aan, dat lichaam en ziel steeds op zich zelf werken, en wel zoo, dat iedere werking van het lichaam en ook iedere werking van de ziel steeds haar oorzaak heeft in een naast voorafgaande werking.

Wijl nu God van eeuwigheid heel deze keten van tweelei oorzaken heeft vooruitgezien, heeft Hij steeds juist zulk een ziel en zulk een lichaam met elkander verbonden, wier wederzijdsche werkingen ieder oogeblik met elkaar overeenstemmen. Zoo *schijnen* dan lichaam en ziel op elkaar in te werken.

Deze theorie van Leibnitz, die een toepassing is van zijn *harmonia praestabilita* of „voor-bepaalde overeenstemming“ in het Heelal, op lichaam en ziel, vermijdt zeker het „voortdurende wonder“ van het occasionalisme, maar maakt echter de wisselwerking tusschen lichaam en ziel tot een schijn, instee van haar te verklaren.

Loopen, zoo volgens Leibnitz als de occasionalisten, de werkingen van het lichaam dus evenwijdig of *parallel*, zonder elkander te raken, en kan men dus reeds bij deze theorieën van „parallelisme“ spreken, onder dezen naam is, ook onder nieuwere denkers, een derde theorie over de verhouding van lichaam en ziel voorgedragen, gewoonlijk aangeduid als die van het *psycho-physische Parallelisme*. Men verstaat daar dan onder het *naast* elkander werken van lichaam en ziel, zonder dat er wisselwerking bij plaats grijpt. Of ook anders uitgedrukt, al wat in de psyche of de ziel gebeurt, is nooit gevolg van fysieke of lichamelijke werkingen; al wat in het lichaam gebeurt is nooit gevolg van psychische of zielswerkingen. Wanneer, om deze theorie met twee voorbeelden op te helderen, een architect met honderd werklieden een huis bouwt, dan gaat dit geheel buiten de ziel van hem en zijn arbeiders om. Het is een zuiver fysiek gebeuren, dat uitsluitend verklaard moet uit de constitutie der menschenlichamen, hun zenuwen en spieren, en uit den aard der daarop werkende prikkels. En het tweede voorbeeld. Wanneer ik in mijn ziel de gewaarwording heb van toon en klank, dan moge die gewaarwording al *begeleid* worden door de lichte trillingen, die veroorzaakt door een muziekinstrument, mijn gehoorzenuwen in beweging brengen, maar deze zenuwprikkels — een zuiver lichamelijke gebeurtenis — veroorzaken niet mijn klank- en toon-gewaarwording — een zuiver psychisch gebeuren.

Men ziet, hoe met deze theorie van het *psycho-physische Parallelisme* voor de verklaring van het verband tusschen lichaam en ziel niets is gewonnen. Integendeel, volgens haar is er juist geen verband; geen wisselwerking tusschen lichaam en ziel.

Vatten wij het bovenstaande samen, dan zal ons blijken, dat geen der drie vermelde theorieën hier een oplossing biedt. Die van den *influxus physicus* of den „natuurlijken invloed“ zeker allerminst, wijl zij geen rekening houdt met het geestelijk wezen der ziel. Maar ook het *occasionalisme*, hetzij in zijn ouderen vorm, hetzij gelijk het door Leibnitz gewijzigd is, vermag dit evenmin als het thans weer oplevend *parallelisme*. Bij deze laatste twee theorieën kan men de verhouding van lichaam en ziel het best verduidelijken met die van twee uurwerken, twee klokken, die naast elkaar staan. Zij loopen gelijk, zij slaan te gelijk. Bij het oudere occasionalisme is het een ander die *se talkens* tegelijk doet loopen en slaan. God, die bij elke „gelegenheid“ de ziel tegelijk doet werken met het lichaam. In Leibnitz, theorie zijn de twee klokken van eeuwigheid gelijk gezet, en blijven gelijk. Zonder beidspraak, God heeft de overeenkomst, de harmonie van eeuwigheid voor-bepaald. In het nieuwere parallelisme daarentegen valt de Goddelijke factor weg, en loopt de fysieke werking parallel, evenwijdig naast de psychische, zonder dat men weet hoe.

Toch was het noodig, bij de vraag naar de verhouding van ziel en lichaam, deze theorieën te vermelden. Wij kunnen er althans uit leeren, hoe men zich die verhouding niet denken moet.

Vraagt men of er dan een andere theorie te geven is, die het feit der wisselwerking van lichaam en ziel voldoende verklaart, dan moet deze vraag, zoo als boven reeds is vermeld, ontkennend worden beantwoord.

Of men toch al, gelijk door de oude Christelijke denkers vaak is geschied, met teruggang op den Grieksch wijsgeer Aristoteles, in de ziel den *vorm* en in het lichaam de *stof* ziet, maakt de zaak waarlijk, afgezien nog van heel deze onderscheiding tusschen „stof“ en „vorm“, niet veel duidelijker.

Onverholten moet dan ook erkend, dat wij hier voor een raadsel staan. En met volkomen instemming onderschrijven wij dan ook, wat voor eenige jaren van Gereformeerde zijde werd beweerd: „De aard van het verband van ziel en lichaam en hunne wederkeeringe inwerking op elkaar, is eigenlijk geheel onbekend. Wij weten er niets van.“

Wat wij weten is, dat er een verband en dat er een wisselwerking is, en daaruit moet wel volgen, dat de verhouding, al kennen wij haar dan ook niet, veel inniger moet zijn, dan ze in de bovenvermelde theorieën wordt voorgesteld.

Dit nu brengt ons tot de laatste vraag, die wij ons in betrekking tot het wezen der ziel voorgesteld hebben te bespreken en welke men gewoonlijk omschrijft als die naar den *zettel* der *ziel*.

De vraag komt hierop neer, waar zit de ziel in het lichaam.

Ook waar men, gelijk wij, er van overtuigd is, dat de ziel een geestelijk wezen is, moet zij als creatuur toch *ergens* zijn. God alleen is alomtegenwoordig, maar zelfs de engel is *ergens*.

Zij nu, die met ons vasthouden aan de onderscheiding van lichaam en ziel, en wel zoo dat zij de laatste voor een zelfstandigheid, een zij het ook „onvolkomen“ zelfstandigheid — *substantia incompleta* — houden, zijn het er allen over eens, dat de ziel in het lichaam zetelt.

Wij gebruiken met opzet de uitdrukking *onvolkomen zelfstandigheid*. Ziel en lichaam toch zijn beide op elkander aangelegd en voor elkaar bestemd. Een lichaam zonder ziel is even onvolkomen als een ziel zonder lichaam. Eerst bij de vereeniging van beide ontstaat een derde: het menschelek wezen, waarin beide hun volkomenheid hebben. Daarom is het sterven, de *scheiding* van lichaam en ziel, ook zoo onnatuurlijk. Het is een oordeel Gods over de sonde, en eerst in de „talige opstanding“ van Gods uitverkorenen zal de dood volkomen zijn te niet gedaan.

Waar nu lichaam en ziel in den levenden mensch, naar wij ons uit hun wisselwerking maar al te goed bewust zijn, op het innigst zijn verbonden, mag men zich de tegenwoordigheid der ziel in het lichaam dan ook niet zoo uitwendig voorstellen, als wel is geschied door hen, die spraken van een gevangene in zijn kerker, een wagenmenner op zijn wagen, of een schipper op zijn schip. Een andere vraag is, of men zich de ziel moet denken in heel het lichaam, of wel in een deel des lichaams en dus bepaald in de hersenen, en dan nog beperkt in een deel der hersenen.

Wij zullen ons eerst bepalen tot de laatste mening.

De reeds hier bovengenoemde Descartes verkondigde de mening, dat de „zettel der ziel“ moet worden gezocht in de hersenen en dan bepaald in de z. g. „pijnappelklier“. In de achttiende eeuw werd dit, door den betrekkelijk grooten invloed van het Cartesianisme, zelfs een gangbare voorstelling. Later kwam men er echter weer van terug, tot dat in de vorige eeuw twee denkers van naam, de vooral in onderwijzers-kringen zoo bekende Herbart (+ 1841, en Lotze + 1881) weer leerden, dat de zettel der ziel wel niet in de „pijnappelklier“, maar dan toch in een bepaald punt der hersenen moest gezocht.

Vraagt men echter naar den grond deser meningen, dan moet weer onoverholend erkend, dat deze vrij zwak is. De waarneming toch leert hieromtrent niets. Aan de physiologie of de levensleer is het tot dusver, bij al wat zij van de hersenen ontdekte, nog niet gelukt een punt aan te wijzen, welks verwoesting noodzakelijk gepaard gaat met verlies van het leven.

Mening staat hier dus tegenover mening, en dan wil het ons nog altijd voorkomen, dat die der oude Christelijke denkers, welke ook door de meeste Gereformeerden is overgenomen, veel meer voor zich heeft.

Dit brengt ons tot de eerste mening, en wel die, dat men zich de ziel tegenwoordig moet denken in heel het lichaam. De ziel in heel het lichaam en geheel in ieder deel des lichaams.

Het is wel opmerkelijk, dat een der nieuwere denkers, de hoogleraar Paulsen in Berlijn, van deze mening verklaart: „Ik geloof dat wij ten slotte tot haar terug moeten keeren.“

Zeet zeker leert de ervaring, dat niet alle deelen van het lichaam voor het zieleleven van even groot belang zijn. Het verlies b. v. van een arm of een been kost ons het leven niet, en schaadt niet aan het bestaan onzer ziel. Daarentegen heeft de verwoesting van het hart of der hersenen den dood ten gevolge.

Men zal dus goed doen, met waar men, gelijk wij vroeger aanwezen, in de ziel den grond van de levensverschijnselen ziet, zich haar aan de centraal-organen der onderscheidene levensverschijnselen op meer bijzondere wijze verbonden te denken. En van deze behoort dan zeker het *hart* tot het orgaan der vegetatieve en de *hersenen* tot die der animale verrichtingen. De ziel in heel het

lichaam tegenwoordig, staat wat de eerste betreft, op bijzondere wijze in verband met het hart; wat de tweede — gewaarwording en beweging — betreft, met de hersenen op bijzondere wijze in verband. En wij tenslotte de specifiek menselijke verrichtingen, zoals ons denken, van onze gewaarwordingen, die zich in de hersenen concentreren, afhankelijk zijn, zoo dient aangenomen, dat ook voor deze verrichtingen de ziel op bijzondere wijze in verband staat met de hersenen.

Hiermede hebben wij ons onderzoek naar het *wezen* der menselijke ziel ten einde gebracht en ons dus een weg gebaand om de Heeren ordinanties voor haar verschillende verrichtingen, de wijze waarop, de wetten waarnaar zij tot stand komen, tot een onderwerp van afzonderlijke bespreking te maken.

„Hetgeen ik wil, dat doe ik niet.“

Want hetgeen ik doe, dat ken ik niet; want hetgeen ik wil, dat doe ik niet, maar hetgene ik haat, dat doe ik.

Rom. 7: 15.

De afstand, waarop zelfs de edelste, de genialeste en de machtigste mens op aarde van den Heere onzen God staat, is zoo onmetelijk, zoo onafmetbaar groot, dat het te verstaan is, zoo iemand schier vertwijfeld uitroept: „Wat zullen we nog naar kennis van God trachten. De Heere is groot en wij begrijpen Hem niet. Al wat we doen kunnen, is ons nederbuigen in aanbidding voor den Onbekenden God.“

Dat was het wat de twijfelaars bedoelden, die te Athene voor den „Onbekenden God“ een altaar hadden opgericht. Ze bedoelden daarmee niet, dat er behalve de vele goden, die reeds hun altaar hadden, nog een andere God was, maar wensden dat ze niet kenden, en wien ze daarom als een onbekenden god hun offers opdroegen. Neen, er sprak in dat altaar voor den Onbekenden God een stelsel, een standpunt.

Ze wilden er mee zeggen: „Onze medeburgers in Athene die voor Minerva of Jupiter knielen, vergissen zich, met al de verhalen omtrent de goden voor goede met al te nemen. Al wat men beweert van God te weten, rust op zelfbedrog. We kunnen van den Oneindige niets te weten komen. Zeker, er is een Oneindige, of althans iets Oneindigs, maar wie en wat dat Oneindige is, blijft voor ons menschen een ondoordringbaar mysterie. Aanbid den Oneindige als den grooten Onbekende; doe het met belijdenis van uw onwetendheid; kom er voor uit, dat alle kennis van God u onthouden is; en zoo heilige mystiek zal u weldadig aandoen. Maar beweer nooit te hebben, wat ge niet hebt, en doe u nimmer voor als in de kennis Gods inge wilt en ingeleid. Of wat anders is dit dan zelfmisleiding, die tot misleiding van anderen moet voeren, en de sleutel is tot alle priesterbedrog.“

Zoo dacht toen die kleine groep van mannen te Athene. Zoo denken thans nogmaals vele onder de kundigsten en edelsten van ons geslacht. „Agnostieken“ is de naam waarmee ze zich bij voorkeur toonen. En hun doel en toelief is, u wel te doen verstaan, dat ze volstrekt niet goddeloos, in het minst niet zonder godsdienst zijn; dat ze veeleer tot de vroomsten onder de vromen behooren; en dat ze juist daarom in stille nederigheid er oprecht voor uitkomen, dat God, dien we aanbidden, een God is, die zijn kennis aan ons menschen door zijn hooge Majesteit onttrekt.

Doch hoe vroom dit ook klinkt, het is een innerlijk onhoudbaar standpunt, waarop ze zich plaatsen.

Het Christendom staat lijnrecht tegen deze mannen over.

Wat Paulus te Athene sprak: „dien God, dien gij dient, zonder hem te kennen, verkondigen wij u“, — blijft onveranderlijk de belijdenis die we tegen deze misleide personen moeten overstellen.

Zeker, had God zich niet geopenbaard, geen onzer zou Hem kennen.

Maar God heeft zich geopenbaard. Dat Hij zich geopenbaard heeft, is juist de blijde boodschap die al wie Christen is de wereld indraagt.

En daarom, tegenover dat vroom-schijnend niet-weten van de Agnostieken plaatsen wij hier en zonder een oogenblik terug te treden, het woord van den Christus: *Dit is het eeuwige leven, dat ze U kennen, den eenigen waarachtigen God.*

Toch wordt er evensoo overdrijving aan den anderen kant gevonden.

Er zijn voorgangers en er zijn leken die over den hoogen God, die over het Eeuwige wezen, zoo zonder alle schroom, zoo zonder alle schuchterheid, familiair weg kunnen redeneren, en in hun bidden overluid zoo zonder alle ontzag tot den hoogen God kunnen spreken, dat het u weezin wekt.

Dit zijn mannen en vrouwen zonder wezenlijke vreeszeden Gods in hun hart, die achten dat ze ook omtrent het hoogste Wezen alles op hun duimpje weten, en die er geen vermoeden van hebben, hoe al ons spreken over den Eeuwige en tot den Eeuwige niets dan stamelen is.

Want het is wel waar, dat de liefde de vreeszeden buiten drijft. Maar dan moet er toch eerst de vreeszeden zijn, en moet tegen de vreeszeden de liefde geworsteld hebben. Eerst zoo wordt de triomf behaald van het kinderlijk Abba Vader! Maar als men over God hoort spreken op een wijze, die toont dat er noch vreeszeden Gods geweest is, noch liefde door de vreeszeden is teruggedrongen; dat er van worsteling geen sprake was, en daarom ook geen triomf kon behaald worden; dan is er geen kinderlijk Abba, lieve Vader!, maar een baselende veelweter en betweterij, die geen geur van vroomheid uitademt, maar eer de kiem van levende vroomheid versterkt.

Ter afwering hiervan nu is het zoo hoog noodig, dat de kennis Gods met heel ons innerlijk bestaan, met ons geschapen zijn naar Gods beeld, met ons zijn van Gods geslacht, en zoo ook vooral met ons *willen* en *bedelen* in verband wordt gezet.

Bloot verstandelijke kennis Gods, die niet door het willen in ons leven gedragen wordt, is een bevroren ijskorst, waaronder de stroom is weggevoerd.

Maar bij dat *willen* moet terdege tusschen tweelei onderscheiden worden.

Er is willen en willen.

Er is een willen dat wij willen blijft. En er is een willen dat in doen overgaat. En

nu is men vooral in onze dagen geneigd, om alleen aan dat tweede willen, dat zijn wil weet door te zetten, innerlijke waardij toe te kennen.

Er ligt in het willevan van onzen tijd iets onverschrokken, iets brutals. Men moet maar willen. Wie wil moet durven. Er komt dan wat er van kome. Maar in elk geval moet in den wil een alles kunnende kracht zich uitspreken. Waar een wil is, is een weg. En onder leiding van mannen als Ibsen is dit wilstreven zoo eenzijdig doorgezet, dat velen er hun eer in stelden, zich aan niets en niemand te storen, en, tegen alles in, hun wil onwederstandelijk poogden te verwekelijken.

Vergeleken bij die hedendaagsche helden van den wil, maakt een zwakkende als Paulus dan een zeer povere figuur.

Hij toch komt er rond vooruit, dat hij keer op keer oogenblikken in zijn leven kent, dat hij te belijden heeft: hetgeen ik wil doe ik niet, en hetgeen ik haat doe ik.

Een taal der oerprecht, waarvan een eeuw aan eeuwen schandelijk en schromelijk misbruik is gemaakt, om met vrome belijdenis op de lippen, rustig voort te zondigen, en toch zijn conscientie te stillen.

Een misbruik, dat God oordeelen zal.

Maar, afgescheiden van dat misbruik, is en blijft wat Paulus sprak, de oerprechte taal van het werkelijke leven. Een taal, uitsprekende, dat ons ideaal altoos boven ons staat, en dat we steeds weer onze onmacht te betreuren hebben, om ons ideaal te grijpen en in te voeren in het leven.

Er is een willen in het hart, en er is een pogen om dat willen van ons hart in het leven te realiseren.

Na is dat willen in ons hart goeddeels vrij. Wie zijn boze neigingen bedwingt, en zijn innerlijk willen conformeert aan Gods wil, heeft in zijn hart een heilig bedoelen. Ook dit kost wel strijd, maar strijd alleen met de reuelingen van onze oude natuur in ons. En zoolang we nu buiten het leven staan, en alleen met ons hart raadplegen, zal een kind van God daarbij innerlijk triomferen, en ten slotte niet anders willen dan God wil, en in die eenswillendheid met zijn God gelukkig zijn.

Maar nu komt de tweede worsteling, die veel zwaarder is. Nu komt het er op aan, om wat ge innerlijk in uw hart wilt, ook tegen zonde, wereld en Satan door te zetten.

En daarbij nu komt het gedurig voor, dat ge niet den besten wil van uw hart, toch stuit op te harden tegenstand; geen kracht in u vindt om die tegenstand te breken; en zoo ten slotte toch niet doet wat ge zoo heiliglijk en oerprechtlijk in uw hart gewild hadt en nog wilt.

Dit nu verleidt er maar al te dikwijls toe, om aan dat innerlijk willen van uw hart alle waarde te onttrekken.

Wat toch hebt ge er aan, zoo vraagt men u dan, of ge al de beste voornemens koestert en de heiligste bedoelingen hebt, zoo ge, als het op doen aankomt, toch bezwijkt.

En dit nu moet bestreden. Dit is zelfverlaging. Het is niet alleen bezwijken in het leven, maar ook de levenszenuw doorsnijden, die u aan uw Goddelijk ideaal verbindt.

Tienmaal beter te bezwijken, en daarna in uw conscientie gestraft te worden door het oordeel Gods, dan gewoonweg met de wereld mee te zondigen zonder dat ge dien strijd met uw conscientie kent.

Ook dit innerlijk willen van God wil in uw hart, bezit veeleer hooge waardij, ook al is het, dat de kracht nog faalt, om het te verwezenlijken.

Reeds dit willen van God wil in uw hart, is een opleven van het kindschap, is een komen met uw God in nadere gemeenschap, is een wassen in de kennis Gods, is een innerlijke loutering die uw conscientie wakker houdt, maakt dat uw idealen glinsteren blijft, en u verder brengt.

Natuurlijk schrijdt ge nog veel verder voort, zoo ge van het willen in uw hart ook tot het willen in de daad, tot het willen in uw leven komt. Dan werkt de zedelijke kracht van het geloof, dan waakt de heilennatuur in u op, en wordt de allesoverwinnende kracht van den Almachtigen in u openbaar.

Alleen maar, daar begint het niet mee.

Het begint met een omzetten van het willen in uw hart. Dan komt de weemoedige smartelijke ervaring, dat het willen er wel is, maar dat het doen nog toeft.

Maar juist in dat stadium doet de krachtige, de doordringende werking der conscientie haar wonderen. En het is die werking die u ten slotte in het laatste stadium overleide, en u brengt van het bloot willen wat God wil, tot het doen van zijn heilig welbehagen.

De ongelovige wetenschap brengt veel kostlijks aan het licht, doch leidt in de verkeerde richting; zij erkent God den Heere niet.

Neen, een Christelijke natuurwetenschap is geen utopie; de Vrije Universiteit bedoelt niets minder, al ontbreken haar nog de krachten om haar wenschen te realiseren. Of God ons onzen wensch zal geven, weten wij niet, maar hier zal veel afhangen van den geestelijken toestand en van de eensgezindheid onder het volk des Heeren.

Doch wij hebben ons ideaal niet slechts op het gebied van theologie en natuurwetenschap; het gansche terrein der wetenschappen is het veld waarover ons oog gaat. De letteren, de rechten, de staatkunde, er is geen gebied, waarop de heerlijkheid des Heeren niet moet uithitlen en tot haar recht komen. In den Psalm wordt ten slotte alle creatuur saamgevoerd om den Heere te loven, en alleen het volk des Heeren kan dien lof doen verkondigen. Een lof, die eenmaal volmaakt zal verkondigd worden in den dag van de openbaring der kinderen Gods, in de verlossingen van Zion.

Nadat vervolgens Ps. 98:4 gezongen was, droeg Da. Hoekstra de belangen der Vrije Universiteit den Heere in het gebed op.

Onder den diepen indruk van het gesproken woord ging de vergadering uiteen.

Naar de lieflijke gewoonte op onze Universiteitdagen had de Regelingcommissie ook nu zo gedragen dat men elkander in het avond zo gesellig ontmoeten kon. Het schoone gelegen hotel Ponsen bood daartoe een aangename gelegenheid; de receptie was zeer druk bezocht en de toon die er heerschte was opgewekt en hartelijk. Menig goed woord werd daar gewisseld en het was met opgewekt verlangen dat men den volgende dag tegemoet ging.

DE JAARVERGADERING werd gehouden in „Kunstmin“.

Dr. H. H. Kuyper, aan wien door Directeuren de leiding der vergadering ditmaal was opgedragen, liet eerst zingen Ps. 27:5, 7, 14, daarna Joh. 5:31—59 en ging voor in het gebed.

In zijn inleidend woord begon hij met eerst den aanwezigen een hartelijk welkom toe te roepen, waarbij hij wees op de rijke verkwikking, die

in deze samenkomsten ons geboden wordt. Waar de Vrije Universiteit leven moet van de liefde en de gaven van het Gereformeerde volk, daar zijn deze samenkomsten de thermometer, die aanwijst, hoe warm in het hart der Calvinisten de liefde voor ons beginsel gloeit.

Vervolgens wees hij er op, hoe het afgelopen jaar rijke stof tot dankzegging aan God den Heere bood. Geen der Directeuren, Curatoren, Hoogleraren of studenten werd door den dood ontnomen. Het getal studenten bereikte een nog nooit gekende hoogte. Vooral was verblijdend het steeds toenemende getal studenten in de Rechtsgeleerdheid, omdat daaruit blijkt, dat men de groote betekenis gevoelt van de Gereformeerde beginselen op staatkundig gebied. De pas afgelopen verkiezingen in Duitsland evenals de jongste sociale strijd op eigen bodem toonen, hoe niet in liberalisme en conservatisme, maar alleen in de partijen des geloofs weerstandskracht schuilt tegen het welvindende socialisme. Een woord van warme waardering werd voorts gebracht aan de hoogleraren Ravinck en Blesterveld, die na de beslissing in Arnhem gevallen, aan de Theologische school niet meer verbonden konden blijven zonder daarmee een vals principieel standpunt in te nemen, en die thans een sieraad zijn voor de Vrije Universiteit.

De strijd, in den bezem der Gereformeerde kerken gestreden, en de thans ingediende wet op het Hooger Onderwijs gaven den voorziende aanleiding om een woord te spreken over de *vrijheid der wetenschap*, waarbij hij ten grondslag lei het woord van Christus: Indien gijlieden in mijn woord blijft, zoo zijt gij waarlijk mijne discipelen. En gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrij maken. Ook al geldt dit woord in geestelijken zin van de bevrijding uit de macht van zonde en ellende, er ligt toch in opgesloten, dat de waarheid Gods, die Christus voor zijn jongeren bracht, alleen de ware vrijheid op elk gebied des levens brengen kan.

De dorst naar vrijheid is in den mensch niet af te keuren. Ze vormt een trek van het beeld Gods in den mensch. De mensch is van Gods wege tot vrijheid geroepen. Maar juist omdat de mensch beelddrager Gods is, kan de ware vrijheid alleen zijn deel zijn, wanneer zij aanheft blijft van God, van Zijn Woord, van Zijn ordinantie. Ware vrijheid toch is geen bandeloosheid, maar het leven in het element, waarvoor God ons schiep, het beantwoorden aan het doel, waarvoor Hij ons bestemde. De valsche vrijheidsdorst, die Satan van God afval deed en den mensch in dien val meesleepte, vindt haar oorsprong in de *leugen*, waarom Christus dan ook zegt, dat de Satan „in de waarheid niet is staande gebleven“ en hem „den vader der leugen“ noemt. De leugen, omdat, waar elk schepsel eenigzins afhankelijk blijft van God, zoodat zelfs Satan zonder zijn wil zich noch roeren noch bewegen kan, hij zich zelf inbeeldt vrij te kunnen zijn van God en de banden van zijn gezag te kunnen verbreken.

God echter die de Schepping lief heeft, om dat ze het werk zijner handen is, kan niet duldend, dat zij in Satan's macht blijft, een „dienstmaagd der onrechtvaardigheid“. Hij komt van het Paradijs af door de openbaring zijner waarheid, om den mensch vrij te maken uit de slavenboeien der zonde. En de geestelijke vrijmaking in wedergeboorte en bekering, die door Gods Geest en Woord wordt gewerkt, strekt zich straks uit over heel het terrein van het menscheleke leven. Het is later wanneer men beweert, dat Christus Kerk de volkeren heeft geknecht, de wetenschap aan banden heeft gelegd, de kunst onvrij heeft gemaakt. In de schaduw van het Kruis viest de vrijheidsboom. Inzonderheid geldt dit van de kerken, die onder den magtigen invloed stonden van Calvin.

Daar werd het eerst de vrijheid der conscientie gepredikt. Daar werd de kerk vrijgemaakt van priesterwang en staatsmacht. Daar werd geijverd voor de rechten van het volk tegenover koninklijk despotisme. En het is slechts de voortzetting van dien alouden strijd wanneer thans in dienselven kring der Gereformeerden niet gerust wordt voordat ook de *School* is vrijgemaakt van elken onnatuurlijken band. Al mag men, zoo merkte de spreker op, smalen op de kleinheid onzer kracht en de geringheid van ons getal, toch moest zelfs onze tegenstander hulde brengen aan de heroïsche poging om een Universiteit te stichten, die onafhankelijk van Staat en Kerk bloeit op eigen wortel.

Ten slotte wees spreker er op, dat deze Hoogschool, hoewel waarlijk vrij, tegelijk gebonden is aan haar beginsel, zich onderwerpend aan het Woord van God. Daarom was openlijk in de pers door een ridder, wiens vizier gesloten bleef, maar wiens slecht omsluitend wapenschild de bekende trekken van Leiden's wapen toonde haar verweten, dat ze een seculiere school was, een school waar geen wetenschap kon beoefend worden, een school die om haar *onvrij* karakter niet met de vrije staatsuniversiteiten op één lijn kon gesteld worden.

Tegenover die aanklacht wees spreker er op, dat het denkbeeld eren absoluut vrije wetenschap, waarbij de man der wetenschap door niets gebonden of bepaald is, zonder enig beginsel of vooroordeel zijn onderzoekingen aanvangt en door dat onderzoek eerst tot kennis der waarheid komt, innerlijk onwaar is. De mensch is geen machine, geen camera obscura, die alleen de buitenwereld reflecteert; hij brengt bij elk wetenschappelijk onderzoek zich zelf mee, met zijn geloof of ongeloof, materialistische of spiritualistische wereldbeschouwing, en het is deze geloofsovertuiging die hem bij zijn onderzoek leidt en het resultaat zijner studies bepaalt. Wie het bestaan eener geestelijke wereld loochent, zal niet door zijn psychologische studies tot de erkenning komen, dat de menscheleke ziel afgescheiden van het lichaam kan bestaan.

Toch raakt dit nog slechts den subjectieven factor.

Maar veel dieper geldt dit nog voor de wetenschap in objectieven zin. De wetenschap is meer dan een kennis van feiten, onderzoekingen, waarnemingen; ze is een indringen in den samenhang der dingen, ze zoekt naar eenheid van wereldbeschouwing, ze moet zijn een vertolken van de ernstige Godgedachten in de Schepping neergelegd. Toen de menschen rein uit Gods hand kwamen, verlicht in het verstand, niet een open oog voor het boek van Gods Schepping, kon de wetenschap van zelf opkomen uit zijn denkkraacht. Maar door de ronds de harmonie tusschen mensch en schepping verstoord, is het oog des verstands verduisterd, kan de wetenschap de raadselen der Schepping niet meer verklaren.

Daarom schonk God ons Zijn Woord, waarin niet alleen het rijke Evangelie der genade voor den gevallen zondaar ons wordt geopenbaard, maar ook de eeuwige gedachten Gods in de Schepping ons worden verklaard.

Een school, die zich aan dat Woord Gods bindt, is niet onvrij, niet seculier, niet onmachtig om wetenschap te kunnen produceren. Alle wetenschap is het te doen om *waarheid*. Dat

in deze samenkomsten ons geboden wordt. Waar de Vrije Universiteit leven moet van de liefde en de gaven van het Gereformeerde volk, daar zijn deze samenkomsten de thermometer, die aanwijst, hoe warm in het hart der Calvinisten de liefde voor ons beginsel gloeit.

Vervolgens wees hij er op, hoe het afgelopen jaar rijke stof tot dankzegging aan God den Heere bood. Geen der Directeuren, Curatoren, Hoogleraren of studenten werd door den dood ontnomen. Het getal studenten bereikte een nog nooit gekende hoogte. Vooral was verblijdend het steeds toenemende getal studenten in de Rechtsgeleerdheid, omdat daaruit blijkt, dat men de groote betekenis gevoelt van de Gereformeerde beginselen op staatkundig gebied. De pas afgelopen verkiezingen in Duitsland evenals de jongste sociale strijd op eigen bodem toonen, hoe niet in liberalisme en conservatisme, maar alleen in de partijen des geloofs weerstandskracht schuilt tegen het welvindende socialisme. Een woord van warme waardering werd voorts gebracht aan de hoogleraren Ravinck en Blesterveld, die na de beslissing in Arnhem gevallen, aan de Theologische school niet meer verbonden konden blijven zonder daarmee een vals principieel standpunt in te nemen, en die thans een sieraad zijn voor de Vrije Universiteit.

De strijd, in den bezem der Gereformeerde kerken gestreden, en de thans ingediende wet op het Hooger Onderwijs gaven den voorziende aanleiding om een woord te spreken over de *vrijheid der wetenschap*, waarbij hij ten grondslag lei het woord van Christus: Indien gijlieden in mijn woord blijft, zoo zijt gij waarlijk mijne discipelen. En gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrij maken. Ook al geldt dit woord in geestelijken zin van de bevrijding uit de macht van zonde en ellende, er ligt toch in opgesloten, dat de waarheid Gods, die Christus voor zijn jongeren bracht, alleen de ware vrijheid op elk gebied des levens brengen kan.

De dorst naar vrijheid is in den mensch niet af te keuren. Ze vormt een trek van het beeld Gods in den mensch. De mensch is van Gods wege tot vrijheid geroepen. Maar juist omdat de mensch beelddrager Gods is, kan de ware vrijheid alleen zijn deel zijn, wanneer zij aanheft blijft van God, van Zijn Woord, van Zijn ordinantie. Ware vrijheid toch is geen bandeloosheid, maar het leven in het element, waarvoor God ons schiep, het beantwoorden aan het doel, waarvoor Hij ons bestemde. De valsche vrijheidsdorst, die Satan van God afval deed en den mensch in dien val meesleepte, vindt haar oorsprong in de *leugen*, waarom Christus dan ook zegt, dat de Satan „in de waarheid niet is staande gebleven“ en hem „den vader der leugen“ noemt. De leugen, omdat, waar elk schepsel eenigzins afhankelijk blijft van God, zoodat zelfs Satan zonder zijn wil zich noch roeren noch bewegen kan, hij zich zelf inbeeldt vrij te kunnen zijn van God en de banden van zijn gezag te kunnen verbreken.

God echter die de Schepping lief heeft, om dat ze het werk zijner handen is, kan niet duldend, dat zij in Satan's macht blijft, een „dienstmaagd der onrechtvaardigheid“. Hij komt van het Paradijs af door de openbaring zijner waarheid, om den mensch vrij te maken uit de slavenboeien der zonde. En de geestelijke vrijmaking in wedergeboorte en bekering, die door Gods Geest en Woord wordt gewerkt, strekt zich straks uit over heel het terrein van het menscheleke leven. Het is later wanneer men beweert, dat Christus Kerk de volkeren heeft geknecht, de wetenschap aan banden heeft gelegd, de kunst onvrij heeft gemaakt. In de schaduw van het Kruis viest de vrijheidsboom. Inzonderheid geldt dit van de kerken, die onder den magtigen invloed stonden van Calvin.

Daar werd het eerst de vrijheid der conscientie gepredikt. Daar werd de kerk vrijgemaakt van priesterwang en staatsmacht. Daar werd geijverd voor de rechten van het volk tegenover koninklijk despotisme. En het is slechts de voortzetting van dien alouden strijd wanneer thans in dienselven kring der Gereformeerden niet gerust wordt voordat ook de *School* is vrijgemaakt van elken onnatuurlijken band. Al mag men, zoo merkte de spreker op, smalen op de kleinheid onzer kracht en de geringheid van ons getal, toch moest zelfs onze tegenstander hulde brengen aan de heroïsche poging om een Universiteit te stichten, die onafhankelijk van Staat en Kerk bloeit op eigen wortel.

Ten slotte wees spreker er op, dat deze Hoogschool, hoewel waarlijk vrij, tegelijk gebonden is aan haar beginsel, zich onderwerpend aan het Woord van God. Daarom was openlijk in de pers door een ridder, wiens vizier gesloten bleef, maar wiens slecht omsluitend wapenschild de bekende trekken van Leiden's wapen toonde haar verweten, dat ze een seculiere school was, een school waar geen wetenschap kon beoefend worden, een school die om haar *onvrij* karakter niet met de vrije staatsuniversiteiten op één lijn kon gesteld worden.

Tegenover die aanklacht wees spreker er op, dat het denkbeeld eren absoluut vrije wetenschap, waarbij de man der wetenschap door niets gebonden of bepaald is, zonder enig beginsel of vooroordeel zijn onderzoekingen aanvangt en door dat onderzoek eerst tot kennis der waarheid komt, innerlijk onwaar is. De mensch is geen machine, geen camera obscura, die alleen de buitenwereld reflecteert; hij brengt bij elk wetenschappelijk onderzoek zich zelf mee, met zijn geloof of ongeloof, materialistische of spiritualistische wereldbeschouwing, en het is deze geloofsovertuiging die hem bij zijn onderzoek leidt en het resultaat zijner studies bepaalt. Wie het bestaan eener geestelijke wereld loochent, zal niet door zijn psychologische studies tot de erkenning komen, dat de menscheleke ziel afgescheiden van het lichaam kan bestaan.

Toch raakt dit nog slechts den subjectieven factor.

Maar veel dieper geldt dit nog voor de wetenschap in objectieven zin. De wetenschap is meer dan een kennis van feiten, onderzoekingen, waarnemingen; ze is een indringen in den samenhang der dingen, ze zoekt naar eenheid van wereldbeschouwing, ze moet zijn een vertolken van de ernstige Godgedachten in de Schepping neergelegd. Toen de menschen rein uit Gods hand kwamen, verlicht in het verstand, niet een open oog voor het boek van Gods Schepping, kon de wetenschap van zelf opkomen uit zijn denkkraacht. Maar door de ronds de harmonie tusschen mensch en schepping verstoord, is het oog des verstands verduisterd, kan de wetenschap de raadselen der Schepping niet meer verklaren.

Daarom schonk God ons Zijn Woord, waarin niet alleen het rijke Evangelie der genade voor den gevallen zondaar ons wordt geopenbaard, maar ook de eeuwige gedachten Gods in de Schepping ons worden verklaard.

Een school, die zich aan dat Woord Gods bindt, is niet onvrij, niet seculier, niet onmachtig om wetenschap te kunnen produceren. Alle wetenschap is het te doen om *waarheid*. Dat

in deze samenkomsten ons geboden wordt. Waar de Vrije Universiteit leven moet van de liefde en de gaven van het Gereformeerde volk, daar zijn deze samenkomsten de thermometer, die aanwijst, hoe warm in het hart der Calvinisten de liefde voor ons beginsel gloeit.

Vervolgens wees hij er op, hoe het afgelopen jaar rijke stof tot dankzegging aan God den Heere bood. Geen der Directeuren, Curatoren, Hoogleraren of studenten werd door den dood ontnomen. Het getal studenten bereikte een nog nooit gekende hoogte. Vooral was verblijdend het steeds toenemende getal studenten in de Rechtsgeleerdheid, omdat daaruit blijkt, dat men de groote betekenis gevoelt van de Gereformeerde beginselen op staatkundig gebied. De pas afgelopen verkiezingen in Duitsland evenals de jongste sociale strijd op eigen bodem toonen, hoe niet in liberalisme en conservatisme, maar alleen in de partijen des geloofs weerstandskracht schuilt tegen het welvindende socialisme. Een woord van warme waardering werd voorts gebracht aan de hoogleraren Ravinck en Blesterveld, die na de beslissing in Arnhem gevallen, aan de Theologische school niet meer verbonden konden blijven zonder daarmee een vals principieel standpunt in te nemen, en die thans een sieraad zijn voor de Vrije Universiteit.

De strijd, in den bezem der Gereformeerde kerken gestreden, en de thans ingediende wet op het Hooger Onderwijs gaven den voorziende aanleiding om een woord te spreken over de *vrijheid der wetenschap*, waarbij hij ten grondslag lei het woord van Christus: Indien gijlieden in mijn woord blijft, zoo zijt gij waarlijk mijne discipelen. En gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrij maken. Ook al geldt dit woord in geestelijken zin van de bevrijding uit de macht van zonde en ellende, er ligt toch in opgesloten, dat de waarheid Gods, die Christus voor zijn jongeren bracht, alleen de ware vrijheid op elk gebied des levens brengen kan.

De dorst naar vrijheid is in den mensch niet af te keuren. Ze vormt een trek van het beeld Gods in den mensch. De mensch is van Gods wege tot vrijheid geroepen. Maar juist omdat de mensch beelddrager Gods is, kan de ware vrijheid alleen zijn deel zijn, wanneer zij aanheft blijft van God, van Zijn Woord, van Zijn ordinantie. Ware vrijheid toch is geen bandeloosheid, maar het leven in het element, waarvoor God ons schiep, het beantwoorden aan het doel, waarvoor Hij ons bestemde. De valsche vrijheidsdorst, die Satan van God afval deed en den mensch in dien val meesleepte, vindt haar oorsprong in de *leugen*, waarom Christus dan ook zegt, dat de Satan „in de waarheid niet is staande gebleven“ en hem „den vader der leugen“ noemt. De leugen, omdat, waar elk schepsel eenigzins afhankelijk blijft van God, zoodat zelfs Satan zonder zijn wil zich noch roeren noch bewegen kan, hij zich zelf inbeeldt vrij te kunnen zijn van God en de banden van zijn gezag te kunnen verbreken.

God echter die de Schepping lief heeft, om dat ze het werk zijner handen is, kan niet duldend, dat zij in Satan's macht blijft, een „dienstmaagd der onrechtvaardigheid“. Hij komt van het Paradijs af door de openbaring zijner waarheid, om den mensch vrij te maken uit de slavenboeien der zonde. En de geestelijke vrijmaking in wedergeboorte en bekering, die door Gods Geest en Woord wordt gewerkt, strekt zich straks uit over heel het terrein van het menscheleke leven. Het is later wanneer men beweert, dat Christus Kerk de volkeren heeft geknecht, de wetenschap aan banden heeft gelegd, de kunst onvrij heeft gemaakt. In de schaduw van het Kruis viest de vrijheidsboom. Inzonderheid geldt dit van de kerken, die onder den magtigen invloed stonden van Calvin.

Daar werd het eerst de vrijheid der conscientie gepredikt. Daar werd de kerk vrijgemaakt van priesterwang en staatsmacht. Daar werd geijverd voor de rechten van het volk tegenover koninklijk despotisme. En het is slechts de voortzetting van dien alouden strijd wanneer thans in dienselven kring der Gereformeerden niet gerust wordt voordat ook de *School* is vrijgemaakt van elken onnatuurlijken band. Al mag men, zoo merkte de spreker op, smalen op de kleinheid onzer kracht en de geringheid van ons getal, toch moest zelfs onze tegenstander hulde brengen aan de heroïsche poging om een Universiteit te stichten, die onafhankelijk van Staat en Kerk bloeit op eigen wortel.

Ten slotte wees spreker er op, dat deze Hoogschool, hoewel waarlijk vrij, tegelijk gebonden is aan haar beginsel, zich onderwerpend aan het Woord van God. Daarom was openlijk in de pers door een ridder, wiens vizier gesloten bleef, maar wiens slecht omsluitend wapenschild de bekende trekken van Leiden's wapen toonde haar verweten, dat ze een seculiere school was, een school waar geen wetenschap kon beoefend worden, een school die om haar *onvrij* karakter niet met de vrije staatsuniversiteiten op één lijn kon gesteld worden.

Tegenover die aanklacht wees spreker er op, dat het denkbeeld eren absoluut vrije wetenschap, waarbij de man der wetenschap door niets gebonden of bepaald is, zonder enig beginsel of vooroordeel zijn onderzoekingen aanvangt en door dat onderzoek eerst tot kennis der waarheid komt, innerlijk onwaar is. De mensch is geen machine, geen camera obscura, die alleen de buitenwereld reflecteert; hij brengt bij elk wetenschappelijk onderzoek zich zelf mee, met zijn geloof of ongeloof, materialistische of spiritualistische wereldbeschouwing, en het is deze geloofsovertuiging die hem bij zijn onderzoek leidt en het resultaat zijner studies bepaalt. Wie het bestaan eener geestelijke wereld loochent, zal niet door zijn psychologische studies tot de erkenning komen, dat de menscheleke ziel afgescheiden van het lichaam kan bestaan.

Toch raakt dit nog slechts den subjectieven factor.

Maar veel dieper geldt dit nog voor de wetenschap in objectieven zin. De wetenschap is meer dan een kennis van feiten, onderzoekingen, waarnemingen; ze is een indringen in den samenhang der dingen, ze zoekt naar eenheid van wereldbeschouwing, ze moet zijn een vertolken van de ernstige Godgedachten in de Schepping neergelegd. Toen de menschen rein uit Gods hand kwamen, verlicht in het verstand, niet een open oog voor het boek van Gods Schepping, kon de wetenschap van zelf opkomen uit zijn denkkraacht. Maar door de ronds de harmonie tusschen mensch en schepping verstoord, is het oog des verstands verduisterd, kan de wetenschap de raadselen der Schepping niet meer verklaren.

Daarom schonk God ons Zijn Woord, waarin niet alleen het rijke Evangelie der genade voor den gevallen zondaar ons wordt geopenbaard, maar ook de eeuwige gedachten Gods in de Schepping ons worden verklaard.

Een school, die zich aan dat Woord Gods bindt, is niet onvrij, niet seculier, niet onmachtig om wetenschap te kunnen produceren. Alle wetenschap is het te doen om *waarheid*. Dat

in deze samenkomsten ons geboden wordt. Waar de Vrije Universiteit leven moet van de liefde en de gaven van het Gereformeerde volk, daar zijn deze samenkomsten de thermometer, die aanwijst, hoe warm in het hart der Calvinisten de liefde voor ons beginsel gloeit.

Vervolgens wees hij er op, hoe het afgelopen jaar rijke stof tot dankzegging aan God den Heere bood. Geen der Directeuren, Curatoren, Hoogleraren of studenten werd door den dood ontnomen. Het getal studenten bereikte een nog nooit gekende hoogte. Vooral was verblijdend het steeds toenemende getal studenten in de Rechtsgeleerdheid, omdat daaruit blijkt, dat men de groote betekenis gevoelt van de Gereformeerde beginselen op staatkundig gebied. De pas afgelopen verkiezingen in Duitsland evenals de jongste sociale strijd op eigen bodem toonen, hoe niet in liberalisme en conservatisme, maar alleen in de partijen des geloofs weerstandskracht schuilt tegen het welvindende socialisme. Een woord van warme waardering werd voorts gebracht aan de hoogleraren Ravinck en Blesterveld, die na de beslissing in Arnhem gevallen, aan de Theologische school niet meer verbonden konden blijven zonder daarmee een vals principieel standpunt in te nemen, en die thans een sieraad zijn voor de Vrije Universiteit.

De strijd, in den bezem der Gereformeerde kerken gestreden, en de thans ingediende wet op het Hooger Onderwijs gaven den voorziende aanleiding om een woord te spreken over de *vrijheid der wetenschap*, waarbij hij ten grondslag lei het woord van Christus: Indien gijlieden in mijn woord blijft, zoo zijt gij waarlijk mijne discipelen. En gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrij maken. Ook al geldt dit woord in geestelijken zin van de bevrijding uit de macht van zonde en ellende, er ligt toch in opgesloten, dat de waarheid Gods, die Christus voor zijn jongeren bracht, alleen de ware vrijheid op elk gebied des levens brengen kan.

De dorst naar vrijheid is in den mensch niet af te keuren. Ze vormt een trek van het beeld Gods in den mensch. De mensch is van Gods wege tot vrijheid geroepen. Maar juist omdat de mensch beelddrager Gods is, kan de ware vrijheid alleen zijn deel zijn, wanneer zij aanheft blijft van God, van Zijn Woord, van Zijn ordinantie. Ware vrijheid toch is geen bandeloosheid, maar het leven in het element, waarvoor God ons schiep, het beantwoorden aan het doel, waarvoor Hij ons bestemde. De valsche vrijheidsdorst, die Satan van God afval deed en den mensch in dien val meesleepte, vindt haar oorsprong in de *leugen*, waarom Christus dan ook zegt, dat de Satan „in de waarheid niet is staande gebleven“ en hem „den vader der leugen“ noemt. De leugen, omdat, waar elk schepsel eenigzins afhankelijk blijft van God, zoodat zelfs Satan zonder zijn wil zich noch roeren noch bewegen kan, hij zich zelf inbeeldt vrij te kunnen zijn van God en de banden van zijn gezag te kunnen verbreken.

God echter die de Schepping lief heeft, om dat ze het werk zijner handen is, kan niet duldend, dat zij in Satan's macht blijft, een „dienstmaagd der onrechtvaardigheid“. Hij komt van het Paradijs af door de openbaring zij